

Een nieuwe vindplaats van de Vroege zegge (*Carex praecox* Schreber) langs het Twentekanaal

G. Boedeltje (Daslook 39, 7242 MD Lochem)

A new record of *Carex praecox* Schreber along the Twentekanaal

In the Netherlands *Carex praecox* is a very rare and endangered species. Along the Twentekanaal, near the river IJssel in the province of Gelderland, a new pocket of this species was found. Here it grows at a southern slope of a sandy-clayey dike in an open grassland community.

Inleiding

Tijdens vegetatieonderzoek ten behoeve van de Dienstkring Twentekanaalen van Rijkswaterstaat werd in mei 1991, op het dijktaalud van het Twentekanaal, een nieuwe vindplaats ontdekt van de Vroege zegge¹ (*Carex praecox*). Figuur 1 geeft de habitus van deze bijzondere soort weer. *Carex praecox* is een Euraziatische soort, die haar zwaartepunt binnen Europa heeft in het oosten en midden^{2,3}, waar zij voorkomt in open, droge graslanden met een enigszins ruderaal karakter.^{3,4} In Nederland is deze Zeggesoort slechts gevonden in enkele droge graslanden op hoge, zandige oeverwallen langs Waal, Rijn en Maas.^{5,6} De laatste twintig jaar is *Carex praecox*, behalve van haar nieuwe vindplaats langs het Twentekanaal, alleen nog bekend van de Grebbeberg⁷, waarmee zij behoort tot de zeer sterk bedreigde plantesoorten van ons land.⁸ In dit artikel wordt nader ingegaan op de ecologie en de vegetatiekundige positie van deze zeldzame Zeggesoort, in het bijzonder op haar nieuwe vindplaats.

Methode

In mei 1992 werd een vegetatieopname gemaakt volgens de aangepaste schaal van Braun-Blanquet.⁹ Uit het proefvlak zijn in september 1992 tien deelmonsters gestoken op een diepte van 2–15 cm beneden maaiveldniveau. Deze zijn vervolgens samengevoegd tot een mengmonster waarvan een aantal biochemische parameters is bepaald (Tabel 1). De granulaire samenstelling is handmatig geschat.

Standplaats en terreinbeheer

De groeiplaats van *Carex praecox* bevindt zich direct ten noorden van Zutphen op een dijkhelling van het Twentekanaal, ongeveer 1,5 km verwijderd van de IJssel (km-hok 33.37.22). De Vroege zegge groeit in een kleine populatie bijna bovenaan een op het zuiden geëxponeerde helling (hellingshoek ongeveer 45°) in een tamelijk open, grazige vegetatie, waarin veel molshopen. De bodem ter plaatse bestaat uit kleiig zand (geschat lutumgehalte 7%) met een laag nutriënteniveau. De bodemreactie is neutraal tot zwak basisch met een CaCO₃-gehalte van 2,5% (zie Tabel 1). De desbetreffende dijk is opgeworpen tijdens het graven van het Twentekanaal in 1936, waarbij materiaal uit de naaste omgeving is gebruikt. De vegetatie wordt sinds 1980 twee keer per jaar gemaaid, waarbij het gewas wordt afgevoerd.

Tabel 1. Overzicht van de gemeten bodemchemische factoren in de bodemlaag tussen 2 en 15 cm beneden maaiveldniveau. Datum: 23.IX.1992.

pH-H ₂ O	7,8	N-NH ₄	1,0**
pH-CaCl ₂	6,8	N-opl.	9,5**
Org. st.	3,4*	P	0,2**
CaCO ₃	2,5*	K	18,1**
N-NO ₃	1,9**	Mg	37,6**

* g/100 g stoofdroog

** mg/kg stoofdroog; extractiemiddel: 0,01 M CaCl₂-oplossing.

Begeleidende vegetatie

Het meest westelijke gedeelte van het Twentekanaal staat over een afstand van 3 km in open verbinding met de IJssel. De dijken en taluds langs dit zogenaamde IJssel-pand dragen een soortenrijke vegetatie, hoofdzakelijk behorend tot het Glanshaververbond (*Arrhenatherion elatioris*). Op stortstenen langs het water vinden we veel elementen van het Warkruid-verbond (*Senecionion fluviatilis*). Dit traject is te rekenen tot het Fluvia-tiele district, vanwege het voorkomen van tal van stroomdalplanten.¹⁰ Het dijkvak, grenzend aan de groeiplaats van Vroege zegge, draagt een Glanshavervegetatie met onder andere Peen (*Daucus carota*), Pastinaak (*Pastinaca sativa*), Echt bitterkruid (*Picris hieracioides*) en Jakobskruiskruid (*Senecio jacobaea* subsp. *jacobaea*). De groeiplaats zelf betreft een meer open gedeelte, gekarakteriseerd door Ruw vergeet-mij-nietje (*Myosotis ramosissima*), Liggende klaver (*Trifolium campestre*) Wilde kruisdistel (*Eryngium campestre*), Lathyruswikke (*Vicia lathyroides*), Vroegeling (*Erophila verna*), Zandmuur (*Arenaria serpyllifolia*) Zandhoornbloem (*Cerastium semidecandrum*) en Bleek dikkopmos (*Brachythecium albicans*) (Tabel 2). Genoemde soorten zijn kenmerkend voor de Zandblauwtjes-orde (*Festuco-Sedetalia*). *Carex praecox* wordt verder begeleid door een aantal vertegenwoordigers van het *Arrhenatherion* zoals Kleine klaver (*Trifolium dubium*), Glanshaver (*Arrhenatherum elatius*) en Smalle weegbree (*Plantago lanceolata*) en soorten die in meer dan één graslandklasse voorkomen: Veldbeemdgras (*Poa pratensis*), Duizendblad (*Achillea millefolium*), Rood zwenkgras (*Festuca rubra* subsp. *commutata*), Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*) en Gewoon reukgras (*Anthoxanthum odoratum*).

Discussie

De groeiplaats van *Carex praecox* langs het Twentekanaal sluit zowel wat betreft het milieu als de geografische verspreiding aan bij de vanouds bekende groeiplaatsen: "op droge, zonnige, tamelijk lichte, grazige, voedselrijke grond (...) in het Fluvia-tiele district".⁵ Ook met de andere, meer recente vindplaats aan de zuidoostzijde van de Grebbeberg is er veel overeenkomst. Nabij de Grebbesluis groeit de Vroege zegge eveneens op een zuidwaarts gerichte helling op kleihoudend zand, in een open, grazige vegetatie.⁷ Plantensociologisch is er de grootste verwantschap met de *Festuco-Sedetalia*, hetgeen aansluit bij de opvatting van Rothmaler.⁴ Van het door Westhoff

Fig. 1. *Carex praecox* (Vroege zegge), habitus (× 0,85).

Tabel 2. Vegetatieopname 12 met *Carex praecox* op het talud van een dijk langs het Twentekanaal. Datum: 16.V.1992; oppervlakte 3 × 3 m; bedekking kruidlaag: 60%; bedekking moslaag: 20%; vegetatiehoogte: 2–30 cm; expositie: zuid; hellingshoek: 45°.

Carex praecox	1
Festuco-Sedetalia + klasse	
Myosotis ramosissima	2m
Trifolium campestre	2b
Brachythecium albicans	2b
Erophila verna	1
Arenaria serpyllifolia	1
Cerastium semidecandrum	1
Vicia lathyroides	+
Arabidopsis thaliana	+
Veronica arvensis	+
Festuco-Brometea	
Eryngium campestre	+
Arrhenatheretum elatioris + verbond, orde, klasse	
Arrhenatherum elatius	2a
Trifolium dubium	2b
Plantago lanceolata	2b
Taraxacum officinale	+
Senecio jacobaea jacobaea	+
Picris hieracioides	r
Secalietea + Chenopodietea	
Vicia hirsuta	1
Geranium pusillum	+
Capsella bursa-pastoris	r
Overige soorten die in meer dan één graslandklasse voorkomen	
Poa pratensis	2a
Achillea millefolium	2a
Festuca rubra commutata	2a
Agrostis capillaris	1
Anthoxanthum odoratum	1
Brachythecium rutabulum	1
Bromus hordeaceus	+
Lotus corniculatus	+

Addenda: *Cerastium glomeratum* +, *Elymus repens* 1, *Geranium molle* 2a, *Leontodon autumnalis* +, *Potentilla reptans* +, *Rubus caesius* +, *Tanacetum vulgare* +.

en Den Held¹¹ binnen deze orde onderscheiden Vetkruid-verbond (Sedo-Cerastion) komen geen soorten voor. Ook de ecologie van dit verbond ('s zomers droog, doch 's winters vaak enige tijd overspoeld¹¹) is niet van toepassing op de situatie langs het Twentekanaal. In geen geval kan *Carex praecox* hier tot de associatie van Sikkelklaver en Zachte haver (*Medicagini-Avenetum pubescentis*) gerekend worden,

zoals Westhoff⁵ doet. Overigens zijn Sikkelklaver en Zachte haver elders langs het IJsselpand wel aangetroffen. Teneinde de groeiplaats van *Carex praecox* en 9(!) andere Rode Lijstsoorten langs dit gedeelte van het Twentekanaal te waarborgen is voortzetting van het tot nu toe gevoerde vegetatiebeheer gewenst. Bij de Dienstkring Twentekanalen van Rijkswaterstaat is dit in goede handen.

1. De determinatie is bevestigd door A. Corporaal en W.J. Holverda. Ook in 1993 is *Carex praecox* hier aangetroffen.
2. J.H.J. Schaminée, L. van Duuren & A.J. de Bakker, 1992. Europese en mondiale verspreiding van Nederlandse vaatplanten. *Gorteria* 18: 57–96.
3. E. Oberdorfer, 1983. Pflanzensioziologische Exkursionsflora. Stuttgart.
4. W. Rothmaler, 1982. Exkursionsflora für die Gebiete der DDR und der BDR, Band 4, Kritischer Band. Opnieuw uitgegeven door R. Schubert en W. Vent. Berlijn.
5. V. Westhoff, 1954. In: J.H. Kern & Th.J. Reichgelt, Cyperaceae, *Carex*. *Flora Neerlandica* 1 (3). Amsterdam.
6. E.J. Weeda, 1980. *Carex praecox* Schreb. In: J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate, *Atlas van de Nederlandse Flora* 1: 77. Amsterdam.
7. Schriftelijke mededeling E.J. Weeda.
8. E.J. Weeda, R. van der Meijden & P.A. Bakker, 1990. FLORON-Rode Lijst 1990. *Gorteria* 16: 1–26.
9. J.J. Barkman, H. Doing & S. Segal, 1964. Kritische Bemerkungen und Vorschläge zur quantitativen Vegetations-analyse. *Acta Bot. Neerl.* 13: 394–419.
10. G. Boedeltje, 1992. De plantengroei langs het Twentekanaal, deel 1: het traject IJssel-Markelo. Adviesrapport geschreven in opdracht van de Dienstkring Twentekanalen. Lochem.
11. V. Westhoff & A.J. den Held, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.
12. Opname gemaakt samen met Ph. Sollman.